

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

**Alternativní tresty k nepodmíněnému trestu
odnětí svobody**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Diplomant: Lucia Nymšová

Ročník: 5.

Pomněnková 437, 541 02, Trutnov

Praha 2007

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Numinová
↓

Obsah:

1. Úvod
2. Alternativní tresty, jejich výhody i negativa
3. Historický vývoj trestání
4. Vliv Rady Evropy na používání alternativních trestů
5. Jednotlivé tresty
  - a) Trest odnětí svobody a jeho nevýhody
  - b) Podmíněné propuštění
  - c) Podmíněné propuštění s dohledem
  - d) Trest obecně prospěšných prací
  - e) Peněžitý trest
  - f) Ostatní tresty
6. Závěr
7. Použitá literatura

Alternativní tresty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody

1. Úvod

Cílem této práce je shrnutí výhod a nevýhod alternativních trestů, jejich uplatňování v naší i zahraniční praxi.

Alternativní tresty k trestu odnětí svobody jsou jinou možností potrestání pachatele určitého, zpravidla méně závažného, trestného činu než je jeho uvěznění.

V našem právním řádu jsou nejvíce uplatňovanými alternativními tresty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody: podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody upravené v § 58 - § 60 TZ, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem upravené v § 60a a § 60b TZ, obecně prospěšné práce upravené v § 45 a § 45a TZ a peněžitý trest upravený v § 53 a § 54 TZ. Trestní zákon zná dále tresty zákazu pobytu upravený v § 57a TZ, vyhoštění upravené v § 57 TZ, propadnutí věci upravené v § 55 a § 56 TZ, propadnutí majetku upravené v § 51 a § 52 TZ a trest zákazu činnosti upravený v § 49 a § 50 TZ, které mohou být uloženy jednak samostatně nebo spolu s jiným druhem trestu. Trest ztráty čestných titulů a vyznamenání (§ 46 TZ) a trest ztráty vojenské hodnosti (§ 47 a § 48 TZ) nejsou tresty alternativními, protože mohou být uloženy pouze ve spojení s nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Další možností potrestání pachatele trestného činu, aniž by byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jsou tzv. odklony od trestním řízení. Jde o narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání. Tyto institutu vychází

z myšlenky, že v některých případech již samotné vedení trestního stíhání může mít na obviněného výchovný efekt, a tedy není třeba provést celé řízení ukončené rozhodnutím soudu o vině a trestu.

2. Alternativní tresty

Alternativní tresty jsou jinou možností potrestání pachatele než jakou nabízí trest odnětí svobody. Soudce má možnost při ukládání trestu odsouzenému uložit trest odnětí svobody nebo naopak vybrat trest, který pachatel vykoná na svobodě. Praxe ukazuje, že nepodmíněný trest odnětí svobody není vždy nejlepší reakcí státu a společnosti na spáchání trestného činu. Jeho odstrašující účinek nebývá často dostatečný a ani zpřísnění trestů zpravidla nevede ke snížení kriminality a recidivy trestné činnosti. Trest odnětí svobody je založen na ideji, že lidská svoboda je pro člověka nejcennějším statkem a její odnětí nebo omezení je pro pachatele nejcitelnější újmou. Bohužel výkon trestu odnětí svobody však sebou přináší řadu nežádoucích jevů, proto je potřeba při jeho ukládání zvážit všechna pozitiva i negativa. Diskutabilní je především ukládání trestu odnětí svobody v délce do jednoho roku, jenž lze ve většině případů vhodněji nahradit právě některým z alternativních trestů.

Aby vůbec šlo o alternativní trest, musí tento splnit čtyři podmínky: 1) být uložen pachateli, který by byl jinak odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody; 2) nesmí zahrnovat žádnou ztrátu svobody, protože pak by šlo jen o „vylepšení“ trestu odnětí svobody; 3) pachatel musí být schopen vyhovět stanoveným podmínkám a omezením, což se týká především zdravotního stavu u trestu obecně prospěšných prací a výše peněžitého trestu; 4) délka trvání alternativní sankce musí být úměrná závažnosti spáchaného trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by byl jinak za trestný čin uložen.

Podstatou alternativních trestů je ponechání odsouzených na svobodě za současného uložení jim takových druhů povinností či omezení, která budou

působit proti dalšímu páchání jejich trestné činnosti, ochraňovat společnost a v pachateli upevni postoje a návyky potřebné k vedení řádného života.

Výhodami alternativních trestů oproti trestu odnětí svobody jsou především: neovlivnění pachatele ostatními odsouzenými, což má význam především pro recidivu trestné činnosti, protože odsouzení ve vězení často získají zkušenosti ostatních s pácháním trestné činnosti, nižší finanční náklady na jejich výkon (jsou zhruba dvanáctkrát levnější než nepodmíněné odsouzení), zrychlují trestní řízení a zvyšují jeho ekonomičnost, zohledňují osobnost pachatele a jeho individuální vlastnosti, při jeho výkonu nejsou zpřetrhány sociální vazby odsouzeného s prostředím v němž žije, převýchova pachatele se tak vykonává uvnitř společnosti a uvolnění místa v přeplněných věznicích. Tyto tresty postihují hodnoty, které mají, kromě osobní svobody, kterou postihuje právě trest odnětí svobody, v dnešní době vysokou cenu jako je volný čas a peníze a současně mají vůči široké veřejnosti generálně preventivní význam. Pachatel je během jejich výkonu pod stálým dohledem, což plní funkci ochrany veřejnosti a zároveň snižuje riziko pachatelovi budoucí recidivy. Jelikož je možné uložit několik druhů těchto trestů v různé výměře lze při jejich ukládání zohledňovat závažnost deliktu a kriminální minulost pachatele, navíc modifikaci trestu lze provést i v průběhu výkonu již uloženého alternativního trestu, čímž se docílí nejvyšší možná individualizace trestu.

Alternativní tresty mohou soudy uložit, jen pokud jde o trestný čin pro který zákon stanoví trest odnětí svobody nejvýše na pět let (u některých z trestů je tato hranice ještě nižší) a osoba pachatele není natolik narušená, že by její pobyt na svobodě byl pro společnost nebezpečný. Nemohou být tedy ukládány podle libovůle soudce, který musí při jejich ukládání respektovat především účel trestu.

Hlavními alternativními tresty jsou: podmíněné odsouzení spočívající v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu; podmíněné odsouzení s dohledem při němž soud podmíněně odloží výkon trestu odnětí svobody na zkušební dobu a současně vysloví nad pachatelem

dohled; trest obecně prospěšných prací spočívající v povinnosti odsouzeného odpracovat bezplatně a ve svém volném čase stanovený počet hodin; peněžitý trest a trest zákazu činnosti. Okrajovými, zpravidla ukládanými jako tresty vedlejší, alternativními tresty jsou vyhoštění, zákaz pobytu, propadnutí věci, propadnutí majetku. Trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti jsou pouze tresty vedlejšími..

Soudce, který rozhoduje o druhu a výši trestu, musí mít nejen bezvadné znalosti v oblasti práva, ale také v oblasti psychologie a sociologie, musí být schopen zamyslet se nad osobou pachatele, zvážit jeho sociální situaci, a především vybrat pro něj vhodný trest vzhledem k závažnosti spáchaného trestného činu, což na něj klade značné nároky.

Nepodmíněný trest odnětí svobody vypadá ze strany bezúhonné společnosti na první pohled jako ten nejlepší způsob nakládání s odsouzenými, pachatel je uzavřen do věznice a nemá možnost nadále páchat trestnou činnost. Druhou stranou mince toho způsobu řešení problémů je financování pobytu pachatele ve vězení a situace po propuštění odsouzeného.

Pachatel se ve výkonu trestu stává pro společnost velkou finanční zátěží, protože málokdy je schopen si „svůj pobyt“ ve věznici zaplatit sám. Jen menší část odsouzených ve výkonu odnětí svobody pracuje, protože málokterý zaměstnavatel má o práci odsouzených zájem.

Po propuštění má člověk zpřetrhané kontakty, které udržoval před odsouzením, nemá čistý trestní rejstřík a je bez praxe, proto se mu podstatně hůře shání nějaké zaměstnání. Z těchto důvodů často finanční zátěž společnosti přetrvává nadále, protože těmto lidem se vyplácí různé sociální dávky a po určitou dobu i podpora v nezaměstnanosti.

Alternativní tresty naopak podporují pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a tím plní lépe výchovný účel trestu. Pachatel je ve svém jednání omezen určitou povinností vůči společnosti, např. odsouzený k trestu obecně prospěšných prací se musí aktivně zapojit do práce pro společnost,

odsouzený k peněžitému trestu musí společnosti odevzdat část svých příjmů atd. Dalším pozitivem je upevnění pracovních návyků odsouzeného a pokud je trest vykonán v zákonné lhůtě, je vymazán z trestního rejstříku, což má jistě velký přínos pro hledání zaměstnání.

Výpočet druhů trestů je v zákoně taxativní a soud jej nemůže během svého rozhodování o trestu rozšiřovat či jinak měnit. Pravomoc ukládat tresty za spáchané delikty je zákonem svěřena pouze soudům, které mohou většinu trestů uložit jednak samostatně, tak i vedle jiných trestů, je-li toho k naplnění účelu trestu potřeba. Soudy se při úvahách o trestu musí držet zásad a podmínek ukládání trestů stanovených trestním zákonem.

Za nejpřísnější trest bývá zpravidla považován nepodmíněný trest odnětí svobody, který je stanoven v každé trestní sankci, ale protože si je zákonodárce vědom jeho negativ, přímo v § 39 odst.2 TZ stanoví, že u trestných činů s horní hranicí nepřevyšující tři roky je jeho ukládání omezeno na pachatele, u nichž by uložení jiného trestu nevedlo k nápravě, trest odnětí svobody se v těchto případech uplatňuje především u recidivistů.

Obecně je nejčastěji ukládaným alternativním trestem v České republice podmíněné odsouzení. Jeho nevýhodou je, že na pachatele působí pouze hrozba případného budoucího trestu odnětí svobody, ale jinak je ponechán sám sobě bez účinného dohledu. Jako vhodnější se poslední dobou jeví trest obecně prospěšných prací, který se realizuje v běžném životním prostředí odsouzeného, nedochází k narušení sociálně užitečných vazeb pachatele s okolím a současně nezbavuje odsouzeného běžných povinností a zodpovědnosti; peněžitý trest, který pokud je správně nastaven, znamená pro odsouzeného (a občas bohužel i pro jeho rodinu) relativně citelnou újmu; a podmíněné odsouzení s dohledem, během něhož je nad odsouzeným vykonáván kvalifikovaný dozor.

Alternativní tresty se od nepodmíněného trestu odnětí svobody liší hlavně v tom, že nejsou zaměřeny pouze na negativní omezení práv a svobod pachatele, ale usilují i o pozitivní působení a správné odborné vedení odsouzeného. Smyslem těchto sankcí je jednak konfrontovat pachatele s odstrašující reakcí na jeho kriminální jednání v podobě trestu, a zároveň zmírnit následky spáchaného trestného činu, odškodnit oběť a posílit odpovědnost pachatele k sobě samému a společnosti.

Alternativní tresty by nemohli fungovat bez kvalifikované uplatnění probační práce cíleně zaměřené na resocializaci obviněných. Její stěžejní význam spočívá v diferencovaném přístupu k pachatelům trestné činnosti, využívá účinnější prostředky k reakci na méně závažné trestné činy než je trest odnětí svobody a současně tím vytváří podmínky k přísnějšímu postihu závažnější trestné činnosti. V našem systému trestů převažují druhy trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, protože se předpokládá, že značná část pachatelů je méně narušena a trest odnětí svobody by na ni měl spíše negativní důsledky. Odsouzený, protože je ponechán na svobodě a nikoli zavřený ve věznici, je ušetřen škodlivých důsledků výkonu trestu odnětí svobody a není vystaven negativním zkušenostem z pobytu ve věznici, které by jej mohli ještě lépe „vyškolit“ v páchání trestné činnosti a odsouzený by se v důsledku této izolace stal neschopným znovu začít život svobodného člověka.

Uplatnění probace umožňuje pachateli zůstat ve společnosti, udržovat svazky s rodinou i širším sociálním prostředím, pachatel může vést normální život, učit se přijímat odpovědnost za své konání. Pachatel tím, že zůstává ve společnosti, může živit sebe a svou rodinu a může snadněji uhradit škodu způsobenou trestnou činností.¹

Alternativní tresty mají v praxi bohužel diskriminační charakter. Většinou jsou ukládány „slušným lidem“, kteří mají stabilní život i rodinné zázemí,

---

¹ Alternativní řešení trestních věcí v praxi

ovšem bezdomovcům, narkomanům a dalším problémovým skupinám obyvatel jsou ukládány spíše výjimečně. Současně s tímto jevem je patrný měnící se postoj probační i jiných služeb, které zanedbávají osoby ve věznicích.

3. Historický vývoj trestání

Historie trestu a trestání

Tresty za jednání, které společnost považovala za škodlivé, se v průběhu doby vyvíjely a postupně humanizovaly až do dnešní podoby.

Ve starověku převládal trest smrti a v méně závažných případech různé tělesné tresty, navíc zde byl institut otroctví, v němž byl člověk zbaven své osobní svobody a všech lidských práv. Cílem trestu bylo znovuoživení spravedlnosti a způsobení utrpení pachateli trestného činu.

V ranném feudalismu bylo na vrchole obyčejové právo a uplatňoval se zde princip „oko za oko, zub za zub“. Postupně jak posilovala centrální státní moc se krevní msta a výše zmíněný princip oslabovaly. Z trestů převládaly trest smrti, různé tresty mrzačící a defamující. Stále se uplatňují tzv. galeje, které byly jakousi přísnější alternativou trestu smrti. Důraz byl kladen na preventivní funkci trestu, „trestá se, aby nebylo páčáno zlo“.

Během období osvícenství nastává humanizace trestů a trestání obecně. Prvně se objevuje koncepce, která přetrvala dodnes „žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona“.

Podoba trestu odnětí svobody a systému vězeňství, které známe dnes, pochází až z období kapitalismu.

Dvacáté století bylo obdobím velkých politických změn, které měli svůj vrchol v jeho druhé polovině, a které pokračují i nyní v jednadvacátém století.

Bohužel součástí těchto změn je i růst kriminality, který postihuje převážně vyspělé společnosti s vysokým životním standardem.

Tento rozvoj kriminality sebou přinesl zpochybnění pozitivistických deterministických teorií, které ovládly nejen kriminální legislativu a politiku, ale i kriminologii od 19. století do 70. let 20. století. Během determinismu se na zločince nahlíželo jako na oběť sociálních poměrů či nezvládnutelných deviací psychických či biogenetických, na zločinnost pak jako na funkci chudoby. Pozitivizmus předpokládal, že vše je empiricky poznatelné a na základě poznání změnitelné. Vycházel z předpokladu, že chudobu lze odstranit sociálním inženýrstvím a pachatele vyléčit terapeutickou péčí. Programy, které vycházely z těchto zásad byly však dlouhodobé, drahé a neúčinné, a postupem doby, se stále rostoucí zadlužeností národních ekonomik, ochota států k financování neefektivních programů stále klesala. Tento pokles byl způsoben převážně ohledem na daňové poplatníky, protože jejich peníze šly použít na mnohem efektivnější veřejně prospěšné účely, které měly jako bonus pozitivní účinek na kriminalitu. Pozornost se přesunula na ochranu práv pachatelů a na jejich převýchovu k životu v souladu se zákonem. Negativním jevem je postupné vytlačování problematiky obětí zločinů a jejich práv z centra zájmu.

V současné době kriminalita stále roste a čím dál více se brutalizuje. Vzniká nový sociální problém: strach z kriminality. Dochází k přetížení celé trestní justice jako celku, tak i jejích jednotlivých částí.

Jako důsledek přeplněných věznic a krize vězeňství dochází k přiklonění se k pragmatizmu. Důraz je kladen na autonomii individua, jeho společenskou a občanskou odpovědnost a sebekontrolu; ochranu společnosti a jejích členů před zájmy pachatele; zvyšování významu prevence a na restituci práv poškozených či obětí zločinu. Trestný čin je chápán jako důsledek svobodné volby, nikoli jako důsledek nepříznivých poměrů pachatele.

Postupně se mění chápání smyslu, účelu a funkce trestu. Trest je nyní brán jako nezbytný prostředek k opětovnému vyvážení společenského řádu, jehož rovnováha byla zločinem porušena. Trest plní několik funkcí: 1) retributivní a

punitivní, tedy že pachatel musí za svůj čin nést přiměřenou odplatu a újmu; 2) generálně preventivní, aby odstrašil i jiné potencionální pachatele od páčání trestných činů; 3) retribuční a satisfakční vůči oběti zločinu; 4) zneškodňující, tady aby bylo pachateli znesnadněno nebo znemožněno páchat další trestnou činnost alespoň po dobu výkonu trestu a 5) sociálně rehabilitační, která zajišťuje sociální integraci odsouzeného zpět do společnosti.

Hlavním cílem trestního práva se stává ochrana jedince a jeho majetku. Do popředí vystupuje otázka jak co nejúčinněji trestat. Při zvýšení trestní represe se zvýší počet vazeb, uložených dlouhodobých trestů odnětí svobody a ztíží se možnost pro předčasné či podmíněné propuštění. V důsledku toho je potřeba s vynaložením velkých finančních prostředků postavit nové věznice, pro které je potřeba získat a poté zaplatit personál, což se setkává kvůli nutnému zvyšování daní u veřejnosti ne vždy s kladnými reakcemi.

Do konce minulého století byl v České republice nejrozšířenější alternativou k trestu odnětí svobody jeho podmíněný odklad, který se používal u méně narušených pachatelů, kteří spáchali méně závažnou úmyslnou trestnou činnost a u pachatelů nedbalostních trestných činů. Diskuze o dalších alternativních trestech narážely na problém, jak úspěšně odradit potencionální pachatele od spáchání trestného činu. Nakonec se dospělo k názoru, že lidé si cení nejen své osobní svobody, ale i volného času a peněz.

Rozvoj alternativních trestů

Smyslem alternativních trestů je především snížení počtu vězněných osob a omezení přeplněnosti věznic. Proto je důležité ukládat je pachatelům, u nichž se podmíněné odsouzení, popř. probace, jeví jako nedostatečné, ale nebezpečnost jejich trestného činu ani stupeň narušenosti nevyžadují uvěznění pachatele. Ke splnění funkcí trestu, včetně zneškodnění pachatele, o níž se veřejnost často domnívá, že alternativními tresty není splněna, vede k co možná nejpřísnějšímu a nejintenzivnějšímu dohledu nad odsouzenými.

Alternativní tresty byly u nás zaváděny postupně od začátku 80. let, tresty obecně prospěšných prací a podmíněné odsouzení s dohledem až od 90. let, bez předchozích diskuzí a vyzkoušení. V současné době nejen neplní přehnaná očekávání na ně v té době kladená, ale ani nepanuje všeobecná shoda, zda přispívají ke snížení indexu uvězněných osob a omezení nákladů na výkon trestu.

Výkon alternativních trestů je nemyslitelný bez kvalitního dohledu nad odsouzenými osobami. Probační pracovníci musí vést odsouzeného k odpovědnosti, sebekontrolole a sebekázní, tak že dohlíží na to, aby se pachatel podřídil všem podmínkám a povinnostem mu uložených. Další činností probačních úředníků je obstarávání informací o obviněném a jeho poměrech pro rozhodování soudu. Intenzivní dohled ve většině případů spočívá v osobních kontaktech odsouzeného s probačním úředníkem, přičemž jejich četnost je nejvyšší na začátku výkonu trestu a postupně se snižuje, v kontrole plnění povinností a omezení odsouzeným, ve sledování zdrojů obživy, v dohledu nad výkonem protialkoholního nebo protidrogového léčení, bylo-li odsouzenému uloženo a mnoha dalších.

Protože alternativní tresty omezují pachatelovu osobní svobodu, jeho volný čas a působí mu přímo či nepřímo majetkovou újmu, plní i detenční a retribuční funkci. Alternativní tresty plní i restituci škody na oběti a intenzivní dohled částečně znemožňuje odsouzenému pokračovat v trestné činnosti. Tyto tresty také nepřímo vedou k sociální rehabilitaci, tím že je pachatel nucen se podříditi disciplíně, musí hospodárně nakládat se svým časem a získává základní pracovní návyky.

Během zavádění alternativních trestů je nutné vynaložit najednou větší množství financí, takže se finanční úspory oproti trestu odnětí svobody neprojeví ihned, ale až během doby. Bohužel jiný způsob snížení výdajů na vězeňský systém není.

Souhrmem lze říci, že zavedením alternativních trestů se dala soudcům širší paleta sankcí, která umožňuje dostatečnou individualizaci trestů. V budoucnu

by bylo vhodné zavést hierarchické uspořádání alternativních trestů, aby při porušení podmínek u jednoho druhu, nemusel být odsouzenému uložen ihned nepodmíněný trest odnětí svobody, ale „těžší“ druh alternativních trestů.²

4. Vliv Rady Evropy na používání alternativních trestů

První ideje ohledně alternativních trestů jsou z roku 1976, kdy Výbor ministrů RE přijal rezoluci č. 10 „Některé alternativní tresty k věznění“. Touto problematikou se dále zabývaly i 6.,7.,8., kongres OSN v letech 1980, 1985, 1990 a zejména pak konference Rady Evropy ve Štrasburku 1992. Na 7. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, konaném v Miláně 1985 byla přijata rezoluce o snížení vězeňské populace, o alternativách trestu odnětí svobody a o společenské integraci pachatelů. Právě zde bylo doporučeno intenzivní zkoumání různých alternativních trestů.

Krátkodobými tresty odnětí svobody se zabývala Rada Evropy již v roce 1973 ve své rezoluci č. (73) 17, ve které se negativně vyjadřuje k příliš velkému počtu osob vykonávajících trest odnětí svobody v délce do šesti měsíců, protože trest v této délce má omezené výchovné účinky na pachatele trestné činnosti, vede k zbytečné přeplněnosti věznic, vyvolává nežádoucí sociální segregaci a stigmatizaci odsouzených. Členskými státy je v této rezoluci doporučeno nahrazení těchto krátkodobých trestů odnětí svobody tresty jinými.

Významnou roli při zavádění alternativních trestů k trestu odnětí svobody stále sehrává Rada Evropy, která v mnohých rezolucích, studiích a v dalších podkladech iniciativně nastolovala a nastoluje problematiku trestu odnětí svobody, podmínek jeho výkonu a upozorňuje na možnost a účelnost jeho

---

² K problematice alternativních trestů a opatření, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997

nahrazení jinými tresty. Obdobné úsilí vyvíjí v rámci OSN výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti a Hospodářská a sociální rada.

V roce 1981 Parlamentní shromáždění Rady Evropy přijalo doporučení, formulující základní princip trestní politiky takto: „Je žádoucí podporovat současnou tendenci v členských státech Rady Evropy nahradit, tak rychle, jak bude možno, krátkodobé tresty odnětí svobody jinými opatřeními, která jsou stejně efektivní, ale bez zpětných účinků“.

K urychlení ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody přispěli hlavně neúnosné náklady na vězeňství, které navíc neřešily problém přeplněnosti věznic.

Na základě iniciativy OSN a Rady Evropy byla v roce 1986 na zasedání Výboru ministrů Rady Evropy přijata rezoluce „O některých alternativních opatřeních k trestu odnětí svobody“, která vyzvala vlády členských zemí, aby zkoumaly různé nové alternativy k trestu odnětí svobody, a to především z hlediska jejich možného začlenění do právního řádu.

Obsahově podobná doporučení byla přijata v dalších letech i na půdě OSN a na VI. a VII. Kongresu OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli.

Zmíněné rezoluce OSN a Rady Evropy, které doporučují co nejvíce využívat alternativy k trestu odnětí svobody a omezovat ukládání zejména krátkodobých trestů odnětí svobody, poměrně rychle ovlivnily trestní politiku mnoha zemí, a to především tím, že rozšířily možnosti při rozhodování soudce o výši a druhu trestu.³

Rady Evropy již několikrát konstatovala, že řešení problémů s narůstající vězeňskou populací v zemích bývalého Sovětského bloku nespočívá pouze ve zvyšování nákladů na vězeňství, ale že musí nastat celková reforma trestní a sankční politiky, především je potřeba zvýšit podíl alternativních trestů na

---

³ České vězeňství – Problematika krátkodobých trestů odnětí svobody, JUDr. Z. Kabarec, 2/2000, str. 48 a násl.

jejich celkovém množství a více využívat možností, které poskytují odklony v trestním řízení.

Česká republika byla za provedené reformy vězeňského systému, za reflektování požadavků a hodnot uznávaných vyspělými státy při zacházení s obviněnými a odsouzenými a za snahu o vytvoření moderního systému trestní justice a účinnou koncepci trestní a sankční politiky, mezinárodním společenstvích chválena na odborných a politických fórech, především na 10. kongresu Mezinárodní společnosti pro trestní právo (AIDP) konaném v Budapešti v září 1999 a na X. Kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli probíhajícím ve Vídni v dubnu 2000.⁴

V důsledku neustálého trendu zvyšování trestní represe je v současné době na celém světě uvězněno zhruba osm milionů odsouzených. Ukládání trestů odnětí svobody ve stále delších výměrách je důsledkem růstu kriminality, který akceleroval na začátku druhé poloviny 20. století. Navíc se zde objevily nové a nebezpečnější formy trestné činnosti, jako jsou terorismus, obchod s lidmi atd. Tyto a jiné důvody vyvolávají pochybnosti o účinnosti sankční politiky a celého systému trestní justice.

Podle převažujících přístupů v rámci trestní a sankční politiky je několik kategorií zemí, a to podle převažujících problémů s vězněním osob a podle přístupu k jejich řešení. V některých zemích střední Afriky a jižní Asie jsou stále modely spočívající v prosté izolaci pachatelů ve věznicích. V těchto zemích je vězeňství kritizováno za skutečnost, že lidé v ekonomicky aktivním věku, by mohli živit sebe a svoji rodinu, ale namísto toho se stávají ekonomickou zátěží pro společnost. Další kategorií jsou země Latinské Ameriky v nichž je trest odnětí svobody používán až příliš široce a věznice jsou proslavené svými nehumánními a necivilizovanými podmínkami. Země tzv. bývalého Sovětského bloku provedly od devadesátých let již řadu reforem

---

⁴ Možnosti sankční politiky, JUDr. Z. Karabec, CSc., Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

směrem ke zkvalitnění svého vězeňského systému, stále však mají rezervy, především kvůli nedostatku financí. Významnou kategorií tvoří vyspělé země, které svým přístupem k zacházení s pachateli ovlivňují teoretické úvahy i praktickou trestní politiku na celém světě. Samostatnou kategorií jsou Spojené státy americké se svojí teorií, že velký počet pachatelů izolovaných ve vězeňských zařízeních je tím nejlepším prostředkem v boji proti kriminalitě. S méně než pěti procenty obyvatelstva světa vykazují USA zhruba dvacet pět procent z celkové světové vězeňské populace. Nevýhodou této koncepce je její obrovská ekonomická náročnost, ovšem její generálně preventivní účinky jí upřít nejdou. Navíc čím více odsouzených je zavřeno ve věznicích, tím méně potencionálních pachatelů páchá na svobodě trestnou činnost.

Rada Evropy se v jednom ze svých doporučení (č. (92)16) zabývala pracovními podmínkami pachatelů, kteří vykonávají trest obecně prospěšných prací. Dospěla v něm k závěru, aby odsouzení byli pojištěni proti nehodě, zranění a veřejné odpovědnosti vyplývající jako důsledek výkonu obecně prospěšných prací. Podobným způsobem by se dala řešit i problematika úrazů, které vzniknou během výkonu trestu. Rada Evropy se zabývala i otázkou placení pojistného. Jako nejvhodnější se jeví, aby si ho platil sám odsouzený, protože pro obec by se placení pojistného stalo další zátěží a důvodem pro neposkytování vhodných pracovních příležitostí.⁵

Důležitou roli pro sjednocování a zlepšování právních úprav sehrála Mezinárodní a penitenciální komise, která vznikla ze Společnosti pro vězeňství jednotlivých národů. Na úrovni tehdejších poznatků formulovala závažné problémy ve vězeňství, vytvářela mezinárodní platformu pro setkávání odborníků, pro výměnu jejich názorů a zkušeností s uplatňovanými koncepcemi vězeňství a činila různé kroky v předcházení trestné činnosti. Taktéž vypracovala obecná pravidla pro zacházení s vězni, která se stala

---

⁵ Výzkum institutu obecně prospěšných prací

základem pro vypracování Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni.

Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňenými přispívají k respektování ochrany základních práv osob, nacházejících se v detenci, jsou kritériem posuzování dosaženého standardu vězeňství v jednotlivých zemích. Jsou považována za nejvýznamnější mezinárodní dokument v oblasti vězeňství, který podněcuje ke zlepšování vězeňství a zacházení s odsouzenými na úrovni teoretické i praktické.

Tento dokument se skládá ze tří částí: První část tvoří předběžné poznámky. V nich je obsažen záměr těchto pravidel, kterým je vyjádření obecných zákonitostí a zásad práce v zacházení s odsouzenými a vedením věznic. Druhou částí jsou obecná pravidla, která se týkají všech věznic a všech kategorií odsouzených. Je zde obsažen požadavek na nediskriminační používání pravidel. Třetí část se týká zvláštních kategorií vězňených a odlišností při zacházení s nimi.

Pravidla jsou doplňována řadou významných dokumentů OSN, které přispívají k řešení problémů prevence kriminality a zacházení s odsouzenými.⁶

Dalším významným dokumentem jsou Evropská vězeňská pravidla Rady Evropy, která jsou přepracovanou verzí Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni.

Jejich první verze pochází z roku 1973. Evropská vězeňská pravidla Rady Evropy byla později přepracována a od roku 1987 jsou na základě doporučení Výboru ministrů RE zaváděna do zákonodárství členských zemí.

Evropská vězeňská pravidla vychází ze zásad: při trestu odnětí svobody musí být zaručeno respektování důstojnosti člověka, pravidla se používají na nediskriminačním základě, rozvíjení u odsouzených osob osobního pocitu zodpovědnosti a podpora schopností, které jim pomohou k návratu do společnosti a pravidelná kontrola věznic kvalifikovanými lidmi.

---

⁶ Justiční praxe – sociální ochrana

Rada Evropy v této oblasti přijala rezoluci „K některým alternativám trestním opatřením k uvěznění“ v roce 1976. Od jejího přijetí bylo zavedeno přes dvacet různých alternativních trestů, ale soudci bohužel používají jen některé z nich, takže nedochází k jejich plnému využití.

Z výzkumů této organizace vyplývá, že kromě podmíněného odsouzení, peněžitých trestů a trestů obecně prospěšných prací jsou ostatní využívány pouze výjimečně.

5. Jednotlivé tresty

a) Trest odnětí svobody a jeho nevýhody

Trest odnětí svobody spočívá v umístění pachatelů trestné činnosti v uzavřených zařízeních s omezenými kontakty s okolním světem. Vychází se z postulátu, že lidská svoboda je pro člověka nejcennějším statkem, a tak její odnětí je pro pachatele nejcitelnější újmou.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody mají spíše desocializační než resocializační účinky, a je potřebné, aby byly uplatňovány pouze v těch případech, kdy nestačí jiný trest, jako „ultima ratio“. Vězení negativně působí na psychiku všech osob, které se v něm nachází. Jde nejen o samotné odsouzené, ale i o ty, kteří uvnitř pracují. Pokud odsouzený získá za svého pobytu ve vězení nové zkušenosti a znalosti o zdokonalování se v páchání trestné činnosti, a po propuštění spáchá další trestný čin, díky němuž se vrací zpět do vězení, je evidentní že trest nesplnil svůj účel. Často se z takto odsouzených lidí stávají recidivisté, kteří páchají stále závažnější trestné činy a výrazně se u nich snižuje možnost, že by je soud a vězení přinutily k respektování našich zákonů a vchovaly z nich řádné občany.

Hlavními účely trestu odnětí svobody je ochrana společnosti před další trestnou činností pachatele a převýchova pachatele, ovšem ne vždy se podaří, především druhý cíl, naplnit.

Jeho asi nejvýznamnější nevýhodou je skutečnost, že odsouzený je izolován od společnosti, stává se jejím pasivním členem, nemusí pracovat, organizovat si svůj volný čas a navíc má zajištěnou stravu, zdravotní péči a ubytování na účet daňových poplatníků.

Nevýhodami krátkodobých trestů odnětí svobody (jimiž se rozumí tresty odnětí svobody do jednoho roku) jsou: 1) na pachatele stihnou působit negativní vlivy vězeňského prostředí, ale doba strávená ve vězení je příliš krátká k jeho převýchově; 2) pro potencionální pachatele mohou znamenat přijatelné riziko, proto jsou z hlediska generální i individuální prevence nevhodné; 3) jsou zde vysoké finanční náklady na vězeňský systém; 4) tyto tresty jsou i určitou formou skryté diskriminace, protože jsou ukládány osobám, kterým nemohl být uložen peněžitý trest.

Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska individuální prevence jako neúčinný, ne-li kontraproduktivní. Oproti tomu alternativní trest nezbavuje pachatele svobody, ale vyžaduje od něj splnění určitých povinností (např. zaplacení určité částky peněz či vykonání stanovených prací) nebo dodržování daných omezení (př. nechodit na určená místa). V průběhu výkonu alternativního trestu se sleduje, zda odsouzený plní povinnosti a omezení uložená mu soudem a při jejich neplnění následuje zpravidla přeměnění uloženého trestu na trest odnětí svobody.

Statistiky vězeňské služby z roku 2005 ukazují složení odsouzených podle počtu předchozích odsouzení:

Nebyl odsouzen	12,91%
1x odsouzen bez VTOS	7,76%
2x odsouzen bez VTOS	6,91%
3x odsouzen bez VTOS	11,21%
Byl ve VTOS 1x	18,13%
Byl ve VTOS 2x	12,83%
Byl ve VTOS 3x	9,41%
Byl ve VTOS 4x	6,47%
Byl ve VTOS 5x	3,92%
Byl ve VTOS více než 5x	10,45%

Z výše uvedené statistiky je patrná vysoká míra recidivy u odsouzených, tedy že je vysoká pravděpodobnost, že se odsouzený dopustí opětovně dalšího trestného činu. Ani u osob odsuzovaných k různým druhům alternativních trestů není situace o moc lepší. Z toho vyplývají určité pochybnosti o správném a efektivním fungování našeho vězeňského systému a úvahy o možných reformách vedoucích k jeho zkvalitnění.

Z počátku devadesátých let počty obviněných stoupaly. Nejprve byl nárůst způsoben zvyšováním počtu pachatelů trestných činů, kteří byli vyšetřováni vazebně, poté prodlužováním délky vazebního řízení. Tento vzrůstající trend se zastavil až v 1. čtvrtletí 1995, kdy stav obviněných dosáhl maxima. Od té doby stav obviněných postupně klesal, což bylo způsobeno především zkracováním délky vazebního řízení.

K nejvýraznějšímu poklesu počtu obviněných došlo až v závěru roku 2001 a na začátku roku 2002. Zasloužil se o to hlavně zákon č.265/2001, kterým se novelizoval trestní řád, zejména pak ustanovení upravující podmínky, za kterých mohou být osoby vzaty do výkonu vazby, a vazební lhůty. V roce 2003

se stav obviněných osob stabilizoval a v průměru činí 20% z celkového stavu vězňených osob.

Statistika dále ukazuje, že největší podíl na odsouzení k trestu odnětí svobody mají tzv. krátkodobé tresty:

Do 3 měsíců	3,57%
Od 3 do 6 měsíců	12,5%
6-9měsíců	8,64%
od 9 měsíců do 1 roku	15,89%
od 1 do 2 roků	20,2%
2-3 let	10,58%
3-5 let	10,24%
5-7 let	5,47%
7-10 let	5,92%
10-15 let	5,55%
nad 15 roků	1,24%
doživotí	0,2%

Tato statistika ukazuje převahu ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody, což je velmi negativní tendence. Krátkodobé tresty lze velmi dobře nahradit některým z alternativních trestů, což požaduje i §39 odst. 2 TZ. Nepodmíněný trest odnětí svobody v délce do 1 roku, k němuž je odsouzeno téměř 40% odsouzených nemá vysoký odstrašující efekt, ale spíše negativně ovlivní pachatele trestné činnosti, který zde získá špatné návyky v nichž pokračuje po propuštění z vězení a zkušenosti ostatních, které při tom uplatní.

Alternativní tresty by ve většině těchto případů splnily účel trestání daleko lépe, především pro nevytržení odsuzovaných z jejich sociálního a pracovního prostředí. U osob narušených ve zvýšené míře, u kterých by alternativní tresty nebyly schopny splnit svoji funkci, bych spíše doporučila nepodmíněné tresty odnětí svobody v delší délce trvání.

Tento stav lze označit za znepokojivý a bylo by na místě zabývat se úvahou, kolik z těchto trestů by šlo nahradit některým z alternativních trestů a tím snížit přeplněnost věznic a náklady na vězeňství jako celek. Navíc ve věznicích je velkým problémem zaměstnávání vězňů, ve kterých v roce 2005 pracovalo pouze 45% vězněných osob s průměrným hodinovým výdělkem pracujícího 30,33 Kč, ale odlišnosti se projevovali mezi jednotlivými věznicemi.⁷

b) Podmíněné odsouzení

Podmíněné odsouzení je důležitou alternativou krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména u pachatelů méně závažných trestných činů.

Tento trest spočívá ve vynesení odsuzujícího rozsudku soudem a uložení trestu odnětí svobody, ale současně soud jeho výkon na předem určenou dobu odloží. A pokud se bude pachatel ve zkušební době řádně chovat a vyhoví případným uloženým podmínkám, soud mu výkon trestu po uplynutí zkušební doby promine. Samotné odhalení spáchaného trestného činu, stíhání jeho pachatele, negativní zhodnocení jeho osoby a činu rozsudkem i okolím spolu hrozbou budoucího výkonu odloženého trestu odnětí svobody mají zhruba stejné účinky jako krátkodobý trest odnětí svobody, ale nedochází zde k jeho negativním vlivům. Podmíněné odsouzení na pachatele působí nikoli výkonem trestu, ale jeho pohrůžkou.

Zákon stanoví, že jde odložit jen výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje dvě léta. Tato podmínka je zárukou, že trest bude podmíněně odkládán jen u trestných činů menší závažnosti, rozhodná je výměra trestu

---

⁷ Ročenka vězeňské služby ČR 2005, Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2006

odnětí svobody v rozsudku v daném konkrétním případě. Další podmínkou jeho uložení je odůvodněný závěr soudu, že účelu trestu bude dosaženo i bez výkonu uloženého trestu odnětí svobody. Soud v tomto případě zkoumá nejen okolnosti uvedené v §58 odst.1 TZ, ale i splnění účelu trestu podle §23 odst. 1 TZ a současně i ostatní hlediska rozhodná pro stanovení druhu trestu a jeho výměry popsaná v §31 a násl. TZ.

Podmíněné odsouzení je z povahy věci vyloučeno u zvláště nebezpečného recidivisty, ale jinak záleží zcela na úvaze soudu zda trest odnětí svobody podmíněně odloží i recidivistovi, zvláště soud zhodnotí jaký trestný čin spáchal pachatel v minulosti a jaký nyní. Z dosavadního života pachatele nelze přihlížet jen k některým skutečnostem, ať už svědčí v jeho prospěch nebo v neprospěch, ale je nutno hodnotit dosavadní život pachatele jako celek. Navíc každou skutečnost je třeba hodnotit v souvislosti se všemi ostatními skutečnostmi.

Podmíněný odklad se týká jen výkonu trestu odnětí svobody, tedy nemá vliv na výkon ostatních druhů trestů případně uložených vedle trestu odnětí svobody.

V odsuzujícím rozsudku musí být obligatorně stanovena délka zkušební doby, a to v rozmezí od jednoho roku do pěti let. Zkušební doba začíná běžet právní mocí výroku o trestu. Zkušební doba u podmíněně odloženého trestu odnětí svobody slouží k výchovnému vlivu na odsouzeného a k prokázání, zda lze dosáhnout účelu trestu i bez nařízení uloženého trestu odnětí svobody. Soud v nařízené zkušební době sleduje chování pachatele, popř. i dodržování přiměřených omezení a povinností.

Trest odnětí svobody se ukládá pod podmínkou vedení řádného života ve zkušební době. §59 odst.2 TZ umožňuje uložení dalších fakultativních podmínek (například zákaz požívání alkoholických nápojů), jejichž splnění směřuje k vedení řádného života pachatele, a které jsou předpokladem

vyslovení, že se odsouzení ve zkušební době osvědčil. Uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti musí být obsaženy ve výroku rozsudku a musí být formulovány tak, aby byly dostatečně určité a kontrolovatelné prostředky, které má soud k dispozici. Omezení mohou mít formu zákazů určitého chování, i právně dovoleného, povinnosti mají pak formu příkazů k určitému pozitivnímu chování. Veškeré uložené povinnosti a omezení musí být přiměřené povaze podmíněného opatření a musí směřovat k tomu, aby pachatel vedl řádný život. V praxi jsou bohužel ukládány zřídka, především kvůli obavám soudců z jejich kontrolovatelnosti, která je u nás velmi slabá, a jejich uložení se stává spíše formalitou než nástrojem, který pozitivně ovlivňuje chování odsuzovaného. Ukládanými omezeními se nesmí nahrazovat trest zákazu činnosti.⁸

Podmíněně odsouzenému soud zpravidla také uloží povinnost nahradit škodu, kterou trestným činem způsobil.

Trestní zákon v §60 upravuje způsoby ukončení podmíněného odsouzení. Podle konkrétní situace může nastat některý z následujících případů:

Soud rozhodne, že se trest odnětí svobody vykoná. Může tak rozhodnout již během zkušební doby nebo i po jejím uplynutí za podmínky, že podmíněně odsouzený nevedl během zkušební doby řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám.

Zákon nově umožňuje i možnost, aby soud stanovil nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodloužil zkušební dobu nebo stanovil dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti, zavdal-li podmíněně odsouzený příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, přitom ponechá podmíněné odsouzení v platnosti, tedy nemusí již obligatorně nařídit přeměnu podmíněného odnětí svobody na nepodmíněné. Jde o snahu zákonodárce, aby malé provinění neznamenalo automaticky nepodmíněný trest odnětí svobody, ale byla zde možnost jen „zprísnění“ podmíněného odsouzení.

---

⁸ Judikát R 32/1964-I

Soud rozhodne poté, co ponechal podmíněné odsouzení v platnosti, i když podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, že se trest odnětí svobody vykoná, protože podmíněně odsouzený nevedl řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám.

Soud po uplynutí zkušební doby vysloví, že se podmíněně odsouzený osvědčil, protože ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám.

Má se za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil, protože aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, soud do jednoho roku po uplynutí zkušební doby neučinil rozhodnutí o tom, že trest odnětí svobody vykoná nebo že se odsouzený osvědčil. Jde tedy o fikci, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

K tomu, aby soud mohl konstatovat, že se podmíněně odsouzený osvědčil, musí sledovat jeho chování po celou zkušební dobu. O osvědčení rozhodují pouze skutečnosti, které se stali pouze během zkušební doby, a nikoli před či po jejím uplynutím. Po rozhodnutí soudu o osvědčení pachatele nově zjištěné skutečnosti o spáchání trestného činu či porušení stanovených omezení a podmínek během zkušební doby nemají již vliv na toto osvědčení.

Odstavec č. 2 §60 TZ upravuje vznik zákonné fikce osvědčení podmíněně odsouzeného a stanoví jaké podmínky musí být kumulativně splněny, aby k němu došlo.

Nastane-li fikce osvědčení na podmíněně odsouzeného se hledí, jako by nebyl odsouzen a současně podmíněně odložený trest odnětí svobody se nemůže již vykonat.

Stát má povinnost zajistit, aby se ihned po právní moci odsuzujícího rozsudku přistoupilo k jeho výkonu. Soud případ předá příslušnému středisku Probační a mediační služby a jí pověřený pracovník se začne v co nejkratší

době odsouzenému věnovat, vést ho ke správným a zákonným návykům, provádět nad ním dohled a pomáhat mu při řešení problémů. Pokud odsouzený spáchá ve zkušební době nějaký další trestný čin, má nastoupit odložený trest odnětí svobody, ale nelze tak činit paušálně a bez znalostí konkrétního pachatele a jeho důvodů.⁹

Ve Velké Británii jsou rozšířeným institutem domácí návštěvy úředníka u odsouzených. Tyto návštěvy jednak zvyšují tlak na pachatele, aby plnili své povinnosti a současně umožňují úředníkovi dopodrobna poznat situaci odsouzeného, jeho charakter, kvality a nedostatky.

Pokud se odsouzený nechová tak jak by měl, může s ním úředník provést disciplinární pohovor a v krajní situaci jej obvinít z maření úředního rozhodnutí.

Oblíbeným institutem jsou zde tzv. Denní centra, kam mohou odsouzení docházet buď dobrovolně nebo v rámci podmínky - probace. Jde o místa, která prostřednictvím aktivit, vycházejících především z potřeb klientů, vytváří určitý dohled nad docházejícími osobami, které pochází z různých sociálních i etnických skupin.¹⁰

Závěrem lze shrnout, že podmíněný trest odnětí svobody je vhodný jen u určitých typů osob, u jiných se lépe uplatní peněžitý trest nebo trest obecně prospěšných prací, které motivují odsouzeného více k aktivní činnosti. Dále lze doporučit ukládat tento trest spolu s určitými přiměřenými omezeními a povinnostmi, aby byla více naplněna výchovná funkce trestu..

Kladně lze hodnotit nově zavedenou možnost automaticky nepřeměňovat tento trest na nepodmíněné odsouzení, ale individuálně ho upravit, aby vliv na daného konkrétního pachatele byl co nejpozitivnější.

---

⁹ Trestněprávní revue – K obsahu probačního dohledu a k rozhodnutí o osvědčení odsouzeného ve zkušební době – Městský soud v Praze, 3/2002, str.89 a násl.

¹⁰ Justiční praxe – sociální práce s pachateli

Do budoucna lze doporučit rozpracovat jej tak, aby nešlo pouze o „vztyčený prst“ státu pro pachatele, ale o plnohodnotný trest pro ně.

c) Podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení s dohledem je dalším z významných alternativních trestů. Jde o přísnější modifikaci k podmíněnému odsouzení, což se projevuje v obligatorním stanovení dohledu nad pachatelem a v délce trestu odnětí svobody, jenž jde odložit, která činí tři roky. Ukládá-li soud tento druh trestu, musí, stejně jako u podmíněného odsouzení, mít důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez přímého výkonu trestu odnětí svobody. Důvodem rozhodnutí soudu o vykonání nařízeného trestu odnětí svobody může být nejen, stejně jako u podmíněného odsouzení, nevedení řádného života ve zkušební době a nerespektování případných přiměřených omezení a povinností, včetně nesplnění povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem, ale i zaviněné neplnění povinností vyplývajících z uloženého dohledu nebo jiné maření jeho účelu ze strany pachatele.

Institut probace byl do našeho TZ zaveden zákonem č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. 1. 1998 v §60a a §60b TZ. Tato novela přinesla také upřesnění přiměřených omezení a povinností, které může soud uložit pachateli k tomu, aby ve zkušební době vedl řádný život, jejich demonstrativním výčtem v §26 odst.4 TZ.

Nevýhodou klasického podmíněného odsouzení je skutečnost, že pokud se odsouzený během zkušební doby nedopustí žádného trestného činu, který by vyšel najevo, soud se příliš nezajímá, jak se během zkušební doby choval, a zda dodržoval jemu uložené zákazy určitého chování či příkazy kurcímu jednání. Institut podmíněného odsouzení tedy spíše slouží jako prostředek

vyhnutí se škodlivým účinkům trestu odnětí svobody u pachatelů, kteří si to svým dosavadním bezproblémovým životem zaslouží, a u nichž dokonce nějaké zvláštní výchovné působení ani není potřeba.

Výhody podmíněného odsouzení, tedy že pachatel není vytržen ze svého sociálního prostředí a ve věznici nezíská škodlivé návyky, jsou ještě zvýšeny za použití probace. Ta spočívá v odborném dohledu nad odsouzeným a případné pomoci jemu v komplikovaných životních situacích. Probace vychází z podmíněného odsouzení, tedy odkladu výkonu trestu na zkušební dobu, její výkon má však vyšší resocializační účinnost.

Smyslem dohledu nad odsouzeným není jen náhrada nepodmíněného trestu odnětí svobody jinou formou trestu, ale jde především o způsob nápravy pachatele. Probační dohled přináší odsouzenému pomoc při navazování nových vztahů k prostředí a společnosti, v nichž žije, a k překonávání nejrůznějších životních překážek.

Probace je alternativní trestní sankce, která umožňuje podmíněný odklad trestu na zkušební dobu při současném stanovení určitých povinností a podrobení odsouzeného dohledu probačního úředníka.

Dohledem se rozumí aktivní výchovné vedení pachatele a poskytování pomoci v případech, kdy to potřebuje. Většina činností probačních úředníků se sestává z probačního dohledu a ve výchovné práci s odsouzenými. Kvalitní pracovník musí být schopen navázání a prohloubení vztahu k odsouzenému a na tomto vztahu se dále staví práce probačního úředníka s pachatelem a řešení jeho problémů.¹¹

Výkon dohledu začíná běžet od právní moci rozhodnutí, kterým byl uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, a je nad odsouzeným vykonáván po celou zkušební dobu. Pokud pachatel zavineně neplní povinnosti vyplývající

---

¹¹ Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, J. Rozum, P. Kotlár, J. Vojtěch, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000

mu z uloženého dohledu nebo jinak maří jeho účel, může soud rozhodnout o vykonání podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.

Na výkon dohledu dohlíží místně příslušný soud, který sleduje chování odsouzeného a to jak odsouzený dodržuje mu uložené příkazy a omezení. O pomoc nad výkonem probace může požádat orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a jiné orgány či instituce. Výkon dohledu provádí pracovník probační a mediační služby, který bývá u soudu řazen do funkce vyššího soudního úředníka. Samotný výkon dohledu začíná setkáním probačního pracovníka s odsouzeným.

Během dozoru probační úředník vytváří spis ukládáním záznamů o úkonech, které učinil, o kontaktech a jejich průběhu s odsouzenými, o plnění povinností a omezení, o poskytnuté pomoci, o spolupráci s rodinou, zprávy o chování pachatele a jiné. První strana probačních spisů obsahuje základní údaje o pachateli, údaje ze soudního rozhodnutí, někdy i údaje o poškozeném a časový rozvrh osobních kontaktů s pachatelem. Do spisu se také zakládají průběžné zprávy o výkonu dohledu pro soud a po ukončení dohledu závěrečná zpráva obsahující celkové hodnocení výkonu dohledu, předpoklad dalšího vývoje pachatele a doporučení pro další postup soudu.

Během prvního setkání probačního pracovníka s pachatelem si obě strany domluví podmínky další spolupráce a buď přibližně nebo pomocí pevně stanovených datumů termíny dalších setkání, zpravidla v měsíčních až dvouměsíčních intervalech. Odsouzení mají možnost v případě potřeby sami probačního pracovníka vyhledat a zeptat se ho na rady či informace, které potřebují. Úředník má možnost v závislosti na aktuální situaci intervaly mezi termíny schůzek zkrátit nebo naopak prodloužit, současně vede odsouzeného, aby odstranil škodu, kterou svým trestným činem způsobil. Klienti často nevědí, jak mají při náhradě škody postupovat a pokud probační pracovník vede klienta k tomu, aby škodu skutečně hradil a domlouvá s ním konkrétní kroky, které učiní, je mnohem vyšší šance na její uhrazení.

Těžiště činnosti probačního pracovníka spočívá ve vedení odsouzeného během zkušební doby, aby se tento již nedopouštěl trestné činnosti a aby získal alespoň elementární pracovní návyky. Úředník musí být schopen pachatele aktivně zapojit do výkonu dohledu, podporovat jej v jeho vlastních aktivitách, nikoli jej vést pouze jako pasivní objekt, musí být schopen reagovat na jeho individuální příčiny chování a přitom zohlednit potřeby společnosti i klientů.

Jako neefektivní se ukazuje ukládání dohledu trestním příkazem a v praxi se ukazuje přínosná spolupráce probačního pracovníka se soudcem ještě před rozhodnutím o druhu a výši trestu. Probační úředník může lépe než soudce zhodnotit motivaci odsouzeného, podrobně zjistit jeho životní situaci a posoudit vhodnost uložení dohledu z hlediska jeho účelu. Bohužel realita u našich soudů je jiná a probační pracovník bývá zapojován do řešení případu ještě před rozhodnutím pouze minimálně.¹²

Probace, jako určitý druh alternativy k trestu odnětí svobody, pochází z USA, kde vznikla v polovině 19. století. Naproti tomu v kontinentální Evropě se vyvinula z podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, v němž se postupně objevovaly různé probační prvky. Podmíněné odsouzení a do něj postupně zaváděné prvky probace přispěly k prosazení myšlenky, že trest má odpovídat typovým i konkrétním zvláštnostem jednotlivého případu a současně se trest odnětí svobody začal aplikovat pouze na závažnější případy. Zpočátku byla probace používána především u mladistvých pachatelů, které chránila před vězením.

Na konec jde říci, že jde o přísnější formu podmíněného odsouzení, která zajišťuje, je-li dobře prováděna, lepší výchovný účinek.

Podmíněné odsouzení lze doporučit pro bezúhonné občany, pro které se trestný čin stal jakýmsi excesem z jejich jinak bezúhonného života. Podmíněné

---

¹² Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, J. Rozum, P. Kotulan, J. Vojtěch, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000

odsouzení s dohledem je vhodné především pro více narušené osoby, které potřebují pomoc kvalifikovaného probačního úředníka. A nakonec nepodmíněný trest odnětí svobody je vhodné ukládat velmi narušeným pachatelům trestné činnosti, u kterých je důvodný předpoklad, že jim ani podmíněné odsouzení s dohledem nepomůže.

d) Obecně prospěšné práce

Další velmi významnou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je trest obecně prospěšných prací. Tento trest spočívá v povinnosti odsouzeného bezplatně a ve svém volném čase odpracovat ve prospěch měst, obcí nebo státních či jiných institucí padesát až čtyři sta hodin dle rozhodnutí soudu. Práce zpravidla spočívají v úklidu veřejných prostor nebo budov, údržbě zeleně, pomoci starším či postiženým občanům nebo prací při ochraně životního prostředí.

Trest obecně prospěšných prací je přípustný u trestných činů, za jejichž spáchání stanoví trestní zákon trest odnětí svobody s horní hranicí maximálně pět let. V tomto případě není rozhodující konkrétní výměra, která by byla pachateli v daném případě uložena. Další nutnou podmínkou, kterou zákon stanoví, aby mohl být tento druh trestu uložen, je důvodný předpoklad, že vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba. Tento závěr by měl být opřen nejen o spáchaný trestný čin a jeho konkrétní stupeň společenské nebezpečnosti, ale i o individuální osobu pachatele, např. jeho dosavadní bezúhonnost.

§ 45 odst.3 TZ vyjadřuje podstatu tohoto trestu, kterou je určitá pracovní povinnost, kterou pachatel musí splnit ve stanoveném rozsahu osobně, ve svém volném čase a bezplatně. Dále je zde uveden demonstrativní výčet druhů

takových prací a výčet subjektů, v jejichž prospěch mohou být práce vykonávány. U prací, které jsou během výkonu tohoto druhu trestu vykonávány, je základní podmínkou jejich obecná prospěšnost, tedy že neslouží k výdělečným účelům.

Soud ve výroku odsuzujícího rozsudku uvede přesný počet hodin, které musí pachatel odpracovat, ale už neuvádí bližší podrobnosti jeho výkonu, tedy ani konkrétní druh prací, místo a dobu jejich provádění. O tom pak rozhodne až soud v jehož obvodu má být trest vykonán. Odsouzený musí vykonat trest v celé výměře, jak mu byla soudem určena, a musí dodržet po celou dobu uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Soud při uložení trestu obecně prospěšných prací musí přihlídnout ke stanovisku pachatele, ale nemusí se jím řídit. Pokud ovšem pachatel s uložení tohoto trestu nesouhlasí a dává najevo negativní postoj k němu, je na místě zvážit, zda by se uložení tohoto trestu nestalo jen formalitou a tento nebyl posléze přeměněn na trest odnětí svobody. Další otázkou při uložení obecně prospěšných prací i při nesouhlasu pachatele je naplnění účelu a výchovné funkce trestu.

Protože pachatel musí vykonat práce osobně a nemůže si na ně někoho najmout, soud, který trest obecně prospěšných prací ukládá, i který nařizuje jeho výkon, musí zohlednit zdravotní způsobilost odsuzovaného, aby ten byl vůbec schopen trest vykonat a jeho uložení se nestalo jen pouhou formalitou.

Výkon trestu není pro pachatele výdělečnou činností a jeho výkon musí pro něj znamenat určitou újmu, proto je už v zákoně explicitně stanoveno, že jej musí provést osobně a ve svém volném čase.

K naplnění výchovné funkce trestu slouží i jednoroční lhůta stanovená k jeho výkonu. Do této lhůty se nepočítají zákonem taxativně stanovené překážky: zdravotní stav pachatele, pobyt pachatele mimo území ČR, pobyt ve vazbě nebo vykonávaný trest odnětí svobody.

Zákon dále v § 45 odst. 4 TZ upravuje důsledky nevykonání trestu obecně prospěšných prací vůbec, řádně nebo včas. Pokud odsouzený nevedl řádný život během výkonu trestu, lze jej přeměnit na trest odnětí svobody pouze do doby než je celý trest vykonán. Obecně prospěšné práce jsou ukládány u pachatelů u nichž jsou předpoklady, že povedou řádný život, a pokud jej tedy nevedou, ačkoli práce plní podle stanoveného harmonogramu, může být trest přeměněn na „přísnější formu“. V případě že pachatel zaviněně nevykonal celý trest nebo jeho část soud rozhodne o přeměně nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody a současně obligatorně stanoví jak způsob výkonu trestu odnětí svobody, tak i jeho délku podle přepočtu nevykonané části trestu obecně prospěšných prací. Pokud pachatel přestane trest vykonávat nebo jej vůbec nenastoupí, obecní úřad nebo obecně prospěšná instituce u níž má být trest vykonáván bezodkladně vyrozumí soud, který trest nařídil.

Pokud pachatel trest obecně prospěšných prací ve stanoveném rozsahu vykoná nebo je od jeho výkonu či zbytku pravomocně upuštěno, na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen. Toto ustanovení obsahuje zákonnou fikci, která nastává dnem vykonání trestu nebo právní moci rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku.

Trest obecně prospěšných prací byl zaveden zákonem č. 152/1995 Sb. jako další z trestů, které mají být alternativou k trestu odnětí svobody. Zákonem č. 265/2001 Sb. byla provedena novelizace, která nově zavedla podmínku, že k dosažení účelu trestu není třeba uložení jiného druhu trestu než trestu obecně prospěšných prací. Dále přišla s možností ukládat nejen přiměřená omezení, ale i povinnosti, povinností soudce přihlídnout při ukládání tohoto trestu ke stanovisku pachatele k jeho uložení, rozšířila okruh subjektů, v jejichž prospěch lze obecně prospěšné práce vykonávat a explicitně stanovila, že výkon trestu nesmí sloužit k výdělečným účelům.

Pachatel je během výkonu tohoto trestu podroben nejen určitému druhu legální nucené práce, ale i kontrole svého života, zda jej vede v souladu se zákonem a dodržuje omezení či plní stanovené povinnosti. Práce, kterou musí pachatel vykonat je významným výchovným prvkem tohoto trestu a má napomoci pachateli k sociální a pracovní adaptaci.

Tento trest je vhodné ukládat za méně závažné trestné činy hrubě narušující občanské soužití proti životu a zdraví a za méně závažné majetkové trestné činy. Bohužel výkon tohoto trestu je přímo závislý na nabídce vhodných prací v daném obvodu, což se někdy ukazuje jako faktor, který neumožňuje rychlý výkon trestu, který by bezprostředně nebo v co nejkratší době následoval po jeho uložení.

Práce, která je následně uložena ve vykonávacím řízení, navíc musí nejen odpovídat poměrům pachatele, věku, zdravotnímu a fyzickému stavu a odborné kvalifikaci, ale musí být zajištěno její plynulé a bezproblémové prolínání s plněním pracovních a osobních povinností odsouzeného a současně odsouzenému ponechán čas na nezbytný odpočinek.

Nad správným výkonem trestu obecně prospěšných prací dohlíží probační úředník. Jde o osobu na nichž se kladou, vzhledem k významu vykonávané činnosti, značné nároky. Navíc se ve vztahu k určitým klientům musí dbát o jejich vhodné pohlaví či věk. Obecně toto pování nemohou vykonávat lidé se sklony k agresivitě, bez schopnosti získat důvěru, netrpělivé, neurotické, neschopné motivovat či příliš introvertní.

Pokud soud ukládá trest obecně prospěšných prací, předseda senátu zašle po právní moci rozsudek nebo trestní příkaz okresnímu soudu, v jehož obvodu bude odsouzený trest vykonávat, ten následně rozhodne o druhu práce a místě jejího výkonu. Soud činí toto rozhodnutí ve formě usnesení, proti kterému není přípustná stížnost. Při rozhodování vychází z přehledu o potřebě prací ve svém

obvodu a ze zákona musí přihlídnout k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. Soud, jenž výkon trestu nařídil, kontroluje, jak jsou práce vykonávány, a po skončení trestu informuje Rejstřík trestů.

Odsouzený má podle trestního řádu povinnost dostavit se do dvou týdnů od obdržení výzvy na obecní úřad, který s ním projedná bližší podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, především místo výkonu práce, obsah prací, dobu jejich výkonu, způsob jakým budou kontrolovány a další. Pokud odsouzený tuto povinnost nesplní, nebo bez závažného důvodu práce neprovádí, je obecní úřad povinen bezodkladně tuto skutečnost sdělit soudu, který výkon trestu nařídil. Obecní úřady by si měli zjišťovat informace o průběhu a kvalitě prací prováděných odsouzenými, o počtu odpracovaných hodin a o ukončení práce, aby je mohly soudu v případě potřeby sdělit.

Ze statistik vyplývá, že soudům v ukládání trestu obecně prospěšných prací nejvíce vadí závažnost spáchaného trestného činu (v 50% případů), předchozí trestná činnost (43%), nedostatek pracovních nabídek (39%), povaha trestného činu (34%) a zdravotní stav odsuzovaných (30%).

U státních zástupců jsou nejvíce zastoupeny tyto důvody, pro které tento trest nenavrhují: závažnost spáchaného trestného činu (48%), nedostatek pracovních nabídek (47%), předchozí trestná činnost (28%) a v 32% povaha trestného činu.

Z dalších důvodů, které se vyskytovaly v obou skupinách převažovaly špatná pracovní morálka, problematika dohledu nad výkonem uložených obecně prospěšných prací, osoba odsouzeného, resp. povaha jeho stávající i předešlé trestní činnosti a nedostatek údajů z přípravného řízení.¹³

---

¹³ Výzkum institutu obecně prospěšných prací, J. Rozum, P. Kotulan, V. Hanák, Z. Karabec, M. Malinová, S. Musil, M. Scheinost, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998

Soudci i státní zástupci považují za nejvhodnější, aby si odsouzený svůj trest odpracoval úklidem veřejných prostranství a komunikací, popř. jejich údržbou. Jako nejméně vhodné považují, aby odsouzení vykonávali pomocné práce ve školství, protože mají obavy z jejich pohybu v blízkosti mládeže a dětí.

Protože jsou si všichni vědomi nutnosti kontroly nad výkonem provádění obecně prospěšných prací, je na ni kladen velký důraz. Jako nejvíce spolehlivé a kvalifikované hodnotí práci probačních úředníků, pracovníků obecních úřadů a pracovníků z místa výkonu práce.¹⁴

Samostatným problémem při ukládání je trestu obecně prospěšných prací je problematika náhrady škody. V praxi se zjistilo, že pracovníci obcí mají obavy, aby nemuseli hradit škodu způsobenou odsouzeným, a z tohoto důvodu někdy nepředávají seznamy vhodných prací obecním úřadům.

Při stanovení osoby odpovědné za škodu se vychází z občanského zákoníku (§415 a násl.). Předpokladem vzniku odpovědnosti je porušení právní povinnosti, které je v příčinné souvislosti se vzniklou škodou. Odpovědnosti je možné se zprostit, pokud obec nebo odsouzený prokáže, že škodu nezavinili. Na škodu vzniklou v souvislosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací se nevztahuje úprava odpovědnosti za škodu podle zákoníku práce. To může být pro odsouzeného nevýhodné, protože pokud by u něj došlo při výkonu trestu k úrazu, který by nebyl zaviněn, nemá nárok na náhradu škody.

Poprvé se obdoba našeho trestu obecně prospěšných prací pravděpodobně objevila v německých středověkých městech, která dávala dlužníkům možnost vyhnout se uvěznění pro dluhy výkonem prací pro společnost. Od 17.st. jsou podobné tresty, které spočívají ve vykonání určitých prací ve veřejném zájmu, běžné v několika zemích. Postupem doby se tato sankce rozšířila

---

¹⁴ Výzkum institutu obecně prospěšných prací, J. Rozum, P. Kotulan, V. Hanák, Z. Karabec, M. Malinová, S. Musil, M. Scheinost, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998

z nesolventních dlužníků i na další méně závažné kriminální jevy. Od poloviny 19.st. je ve Velké Británii tento trest pojímán jako dobrovolně převzatý závazek pachatele vykonat určité práce, aby se tak vyhnul uvěznění nebo peněžitému trestu.¹⁵

Role úředníků Probační a mediační služby je pro trest obecně prospěšných prací důležitá při poskytování informací pro rozhodnutí, zda bude v daném případě uložení obecně prospěšných prací vhodné, dále ve vyjednávání se zástupci obcí a dalších institucí o možnostech umístit k nim pachatele, kterým byl tento trest uložen, a při kontrole výkonu prací. Probační úředník může při neplnění povinností odsouzeným navrhnout soudu přeměnu trestu či jeho nevykonané části na trest odnětí svobody, zjišťuje skutečnosti významné pro rozhodnutí soudu o odložení nebo přerušení výkonu trestu, popř. o upuštění od jeho výkonu.¹⁶

Trest obecně prospěšných prací je ukládán v praxi zpravidla prvopachatelům nebo těm, kteří opakovaně spáchali trestnou činnost menší závažnosti, tedy osobám kterým stojí za to dát druhou šanci a neodsuzovat je přímo k trestu odnětí svobody. Často je ukládán rodičům, kteří neplní svoji vyživovací povinnost vůči dětem. Pokud by byli ve vězení, neměli by finanční prostředky a dluh by stále narůstal, což by bylo přesně to co se nechce, takže je pro společnost výhodnější ponechat je na svobodě, aby mohli být výdělečně činní a měli tak zdroj příjmů na zaplacení svého dluhu.

Dále je trest obecně prospěšných prací účinný v případě mladistvých, kteří se dopouští výtržností, vandalismu, poškozování cizí věci či napadení jiných osob, často pod vlivem alkoholu. Úklidové či nějaké jiné pomocné práce jim

---

¹⁵ České vězeňství – Problematika krátkodobých trestů odnětí svobody, JUDr. Z. Kabarec, 2/2000, str. 48 a násl.

¹⁶ Trestní právo – Metody činnosti Probační a mediační služby, Mgr. F. Ščerba, 7-8/2002, str. 12 a násl.

umožní uvědomit si hodnotu věcí a výši finančních nákladů potřebných na opravu.

U pachatelů, kteří způsobí svojí nedbalostí či pod vlivem alkoholu dopravní nehodu s ublížením na zdraví či smrtí, je práce s postiženými či nevléčitelně nemocnými lidmi dostatečným ponaučením, při kterém poznají cenu lidského života a zdraví a pochopí jak těžký je život s postižením.

Trest obecně prospěšných prací byl u nás zaveden na základě zkušeností ze zahraničí, ale náraz, celostátně, bez předchozího praktického ověření v praxi. Přes počáteční potíže začíná být v soudní praxi stále častěji ukládán, a tím napomáhá ke snížení vězeňské populace.

Nejčastěji je trest obecně prospěšných prací ukládán za trestné činy podle Hlavy IX. trestního zákona, z nichž převládá trestný čin krádeže podle § 247 trestního zákona. Trest obecně prospěšných prací je dále často ukládán za trestný čin maření úředního rozhodnutí podle § 171 TZ a trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 TZ.

K prudkému nárůstu případů, které byly vyřešeny uložením trestu obecně prospěšných prací, v letech 2002 a 2003 významně přispěla novela TZ a TR provedená zákonem č. 265/2001 Sb., která omezila ukládání trestu odnětí svobody u méně závažných trestných činů shorní hranicí nepřevyšující tři roky, pouze na případy kdy by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu.

Při realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací je podle údajů probačních úředníků kritizována skutečnost, že je tento druh trestu ukládán bez součinnosti s probační a mediační službou, tedy hrozí nevhodný výběr pachatelů, kterým je tento trest ukládán, ale i že výkon trestu není v některých případech realizován a dochází tedy a docházet bude ještě ve větší míře k návrhům na přeměnu trestu obecně prospěšných prací podle ustanovení §337

TŘ. Takto ukládané tresty obecně prospěšných prací jsou v přímém rozporu se smyslem alternativních trestů.¹⁷

Nejčastějšími typy obecně prospěšných prací jsou: 1) úklidové práce (např. úklid vozovek, chodníků, krajnic a dalších veřejných prostranství, úklidové práce na údržbě cyklostezek a chráněného krajinného území, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, úklid hřbitova, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků, jezer apod., čištění plakátových ploch, mytí oken, úklid v budovách, vyklízení sklepů, úklid v nemocnicích, odklizení sněhu, posypy chodníků v zimním období, práce v lesích, likvidace černých skládek, třídění odpadu,...);

2) Stavební a jiné odborné práce (např.: budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalatérské práce, pokládání podlahy, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, svářečské práce, stolařské práce, klempířské práce, těžařské práce v lese, zahradnické a lesnické práce,...);

3) Stavební a jiné pomocné práce (např.: výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, čištění koberců, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, bazénů a veřejného osvětlení, sklizeň sen a zeleniny, uložení obilí,...);

4) Kancelářské a odborné práce (např.: vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty,...).

---

¹⁷ Trestní právo – Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací, Mgr. L. Háková, Mgr. P. Kotulan, Mgr. J. Rozum, 4/2005, str. 9 a násl.

V rámci trestu obecně prospěšných prací lze samozřejmě zadat i jiný druh práce zohledňující potřeby organizace a současně schopnosti a dovednosti odsouzených.

Zahraniční právní úpravy ukazují, že by i u nás stálo za úvahu zavést tento trest jen za méně závažné trestné činy, změnit transformaci nevykonané části trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody, podmínit uložení tohoto trestu souhlasem pachatele a zvýšit počet probačních pracovníků.

Rozdíly mezi naší právní úpravou a zahraničními právními úpravami jsou nejvíce výrazné právě u institutu obecně prospěšných prací.

Velký důraz je v zahraničí kladen na výběr pachatelů, jimž bude tento trest uložen. Jde především o mladistvé osoby a o pachatele, kteří se trestné činnosti dopustili poprvé, i když může být dle zákona uložen i recidivistům, v praxi se toto moc neuplatňuje. Další odlišností je výměra trestu, která je u nás poměrně vysoká. Ve většině států se pohybuje do 240 hodin. V západoevropských státech je navíc mnohem rozvinutější a propracovanější mediační služba než u nás a obecně prospěšné práce mohou být vykonávány pro větší okruh subjektů.¹⁸

V Nizozemí byl zaveden trest obecně prospěšných prací pro jeho nižší výdaje s jeho výkonem spojené, uvolnění místa ve věznicích pro pachatele závažnější trestné činnosti, protože během jeho výkonu nedochází k narušení sociálních vazeb a především pachatel může nadále pracovat, a díky těmto výhodám nedochází ke zvýšení rizika recidivy.¹⁹

V Nizozemí běží v současné době Forten-Projekt zaměřený na pachatele odsouzené k trestu obecně prospěšných prací. Odsouzení provádí rekonstrukční

¹⁸ Výzkum institutu obecně prospěšných prací

¹⁹ Trestněprávní revue – Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, J. Urbánek, 7/2003 str. 200 a násl.

práce na pevnosti Heinriching Fort De Bilt, která sloužila za druhé světové války jako koncentrační tábor, a staví zde památník obětem zdejšího koncentračního tábora. Vzhledem k náročnosti rekonstrukčních prací je výběr vhodných osob velmi náročný a nemůže sem být zařazen každý.

Nejprve musí probační úředník zjistit odbornou kvalifikaci a předpoklady pachatele, jeho motivaci a zda má zájem se po výkonu trestu obecně prospěšných prací věnovat trvale pracovní činnosti. Musí také ověřit, zda je odsouzený vůbec způsobilý k odpovědnému provádění zadaných prací, často bývá proto po nějakou dobu pozorován při provádění méně náročných činností.

Poté, je-li odsouzený do tohoto projektu vybrán, nastupuje druhá fáze, ve které příslušný probační úředník zadává odsouzenému práci a její výkon kontroluje. Aby mohla být kontrola a vedení odsouzeného efektivní pracuje v Forten-Projektu jen malý počet odsouzených, zpravidla 5-6 osob. V obvodu města Utrecht však běží zhruba 120 dalších podobných projektů. Určený probační pracovník zajišťuje pomocí příslušného úřadu probační služby všechny potřebné záležitosti důležité například z hlediska dalšího vzdělání odsouzeného nebo jeho trvalého zaměstnání v období po výkonu trestu. Účelem trestu obecně prospěšných prací totiž není jen samotný výkon určených prací po dobu výkonu trestu, ale také vytvoření předpokladů pro to, aby odsouzený perspektivně našel trvalou placenou práci.

Dosavadní praktické zkušenosti s osobami, které v Nizozemsku v rámci výkonu trestu obecně prospěšných prací úspěšně absolvovaly projekty podobného typu jako je Forten - Projekt, svědčí o tom, že se jim to většinou podaří, neboť postupně získají určitou motivaci k trvalému výkonu pracovní činnosti. Velice pozitivní je, že nejen odsouzení vidí hmatatelné výsledky své skutečně užitečné práce, ale i široká veřejnost oceňuje jejich přínos k opravě historických objektů.

Dalším ze způsobů zapojení odsouzených do práce pro společnost je výstavba a údržba dětských hřišť v oblastech měst, kde žijí sociálně slabší skupiny obyvatel a etnické minority. Přínos takových projektů je spatřován

nejen v účinné resocializaci odsouzených, ale i v tom, že systematicky napomáhají vytváření prostoru pro smysluplné naplnění volného času dětí žijících v prostředí potenciálně rizikových skupin obyvatelstva.

Závěrem lze shrnout, že by bylo vhodné provést diskuzi ohledně trestu obecně prospěšných prací se zaměřením na uložení tohoto trestu jen se souhlasem pachatele, čímž by se posílila jeho výchovná role; snížení horní hranice trestní sazby u trestných činů, za něž lze uložit trest obecně prospěšných prací na tři roky, aby byl ukládán pouze za méně závažné trestné činy; snížení horní hranice tohoto trestu u mladistvých; rozšířit možnost vykonávat trest obecně prospěšných prací ve prospěch více subjektů, aby byl dostatek vhodných pracovních příležitostí pro odsouzené; posílit postavení probačních pracovníků při zajišťování institutu obecně prospěšných prací z hlediska zajištění vhodného dohledu nad pachateli a účinné pomoci jim a současně zavést pojištění odsouzených, jednak za škodu kterou způsobí jednak za pracovní úrazy, které jim mohou výkonem prací vzniknout.

e) Peněžitý trest

Dalším z alternativních trestů je peněžitý trest, při němž je pachatel povinen zaplatit částku ve výměře od dvou tisíc do pěti milionů korun.

Výměra je dostatečně široká, aby umožnila diferenciaci u různých pachatelů, kteří spáchali různé trestné činy. Soud obligatorně přihlíží k osobním a majetkovým poměrům odsuzovaného, protože mají velký vliv na konečnou konkrétní výměru trestu. Výše trestu není omezena hodnotou majetkového prospěchu získaného posuzovanou trestnou činností, soud může a většinou i postihuje i majetek, který pachatel nabyl zákonnou činností.

Peněžítý trest lze ukládat i za trestné činy, které nebyly spáchány úmyslně nebo těch, které byly spáchány úmyslně, ale bez zjištěné pohnutky. §53 odst.2 písm. b) TZ se týká jen případů, kdy vzhledem k povaze spáchaného trestného činu, především jde o menší stupeň společenské nebezpečnosti, a možnostem nápravy pachatele není uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody potřeba.

Peněžítý trest může být uložen i jako trest jediný, pokud soud usoudí, že jiného trestu není třeba, přičemž hodnotí nejen povahu spáchaného trestného činu a možnost nápravy pachatele, ale přihlíží i k ostatním kritériím rozhodným pro stanovení druhu a výměry trestu obsaženými v §31 a násl. TZ.

Aby se peněžítý trest mohl ukládat v co nejširší míře, je v zákoně stanovena možnost zaplacení trestu v přiměřených splátkách. Soud proto může uložit peněžítý trest ve značně vysoké částce, která odpovídá závažnosti spáchaného deliktu, nebo nemajetným pachatelům, kterým by i nízký trest činil problémy zaplatit najednou.

Soud je ze zákona povinen při ukládání peněžitého trestu přihlídnout k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Osobními poměry se myslí především jeho zdravotní stav, rodinné poměry, povolání a věk; majetkovými poměry má zákonodárce na mysli všechnu pachatelův majetek a jeho výdělkové poměry, tedy zdroje z nichž může trest zaplatit. Současně zákon neumožňuje peněžítý trest uložit, pokud je zřejmé, že by trest nebyl zaplacen, např. protože má pachatel vyživovací povinnosti ve zvýšené míře či má povinnost zaplatit škodu, kterou svým činem způsobil.

Soud při uložení peněžitého trestu obligatorně stanoví výši trestu odnětí svobody pro případ, že by odsouzený ve stanovené lhůtě trest nezaplatil. Důvod, pro který pachatele trest nezaplatil, není z hlediska nařízení trestu odnětí svobody důležitý. Výjimkou by byla situace, kdy by se stal dlouhodobě neschopným tento trest zaplatit v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých. Pokud pachatel nezaplatí, soud musí obligatorně nařídit výkon náhradního

trestu odnětí svobody, nemůže volit mezi vymáháním zaplacení tohoto trestu ani v případech, kdy jsou předpoklady pro úspěšnou exekuci.

Zaplacená částka peněžitého trestu připadá ze zákona státu a nikoli poškozenému. Pokud byl trestný čin za nějž je pachatel odsuzován spáchán z nedbalosti a celý trest byl ve stanovené době zaplacen nastává fikce neodsouzení a na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen.

Podíl peněžitého trestu na celkovém počtu ukládaných trestů má od začátku devadesátých let trvale klesající tendenci. Ze statistik vyplývá, že na rozdíl od roku 1990, kdy byl uložen v 16,7% případů, byl v roce 1999 uložen pouze v 5,4% případů. Výjimečný byl rok 1998, ve kterém díky amnestii prezidenta Václava Havla soudu zastavili trestní stíhání u zhruba 16 000 obviněných.

Ve druhé polovině roku 2000 provedl Institut pro kriminologii a sociální prevenci průzkum mezi soudci a státními zástupci, v němž zjišťoval jejich názory na problematiku alternativních trestů, včetně trestu peněžitého. Dotazníky dostali k vyplnění různí soudci i státní zástupci na celém území České republiky.

V výsledků vyplynulo, že menší skupina soudců a státních zástupců nemá k současné platné úpravě větších připomínek a ponechala by ji beze změn. Větší část respondentů naproti tomu uvádí, že právní úprava peněžitého trestu je po teoretické stránce v pořádku, avšak v praxi naráží na problémy s aplikací. Peněžitý trest lze ukládat pouze pachatelům, kteří jsou výdělečně činní nebo mají alespoň nějaký majetek, z kterého by trest mohli uhradit. Ovšem převážnou část pachatelů tvoří lidé nemajetní, bez zaměstnání, se špatnou ekonomickou situací u nichž tento druh trestu nelze vykonat a poté následuje automatická přeměna na trest náhradní. Proto v těchto případech státní zástupci navrhují a soudci raději ukládají podmíněný trest odnětí svobody.

Několik státních zástupců vyslovilo i kritiku na adresu soudců, že jimi ukládané peněžité tresty jsou bagatelního rázu a že soudci nevyužívají celé

rozpětí trestní sazby. Soudci si naopak stěžovali na zatěžující agendu s rozhodováním o odložení peněžitého trestu, o povolení splátek nebo s rozhodováním o upuštění od výkonu peněžitého trestu.

V některých státech jde o nejčastěji ukládaný druh alternativních trestů, např. v Německu. Navíc v zahraničí je často doplněn o systém denních pokut, aby mohl být ukládán více osobám a neměl natolik diskriminující charakter.

Závěrem lze doporučit rozšířit tento druh trestu o systém tzv. „denních pokut“, aby mohl být tento druh trestu ukládán i méně majetným pachatelům trestné činnosti, a umožnit při jeho nezaplacení přeměnu tohoto trestu na jiný druh alternativních trestů, tedy nejen na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Mezi laickou i odbornou veřejností je navíc vnímám jako „diskriminující“ druh trestu, protože je (a prakticky může být) ukládán jen majetnějším osobám, které jej mají z čeho zaplatit.

f) Ostatní tresty

Zákaz činnosti

Zákaz činnosti se nikdy neukládá obligatorně a lze uložit se všemi ostatními druhy trestů. Podmínkou pro jeho možné uložení je spáchání trestného činu v souvislosti s touto činností. Smyslem je zakázat pachateli vykonávat určité zaměstnání, povolání, funkce nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí zvláštního povolení nebo jejichž výkon upravují zvláštní předpisy. Činnost, která se zakazuje musí být v rozsudku určena přesně a jednoznačně, aby nevznikaly pochybnosti při výkonu trestu a výkon trestu bylo možno bez problémů kontrolovat. Současně nelze činnost zakázat příliš široce.

Zákon přesně stanoví, co se do doby výkonu trestu zákazu činnosti započítává a co ne. Výkon začíná právní mocí rozsudku, kterým byl trest uložen. Trestní zákon přesně stanoví, co může soud zakázat. Jde o výkon zaměstnání, výkon povolání, výkon funkce, výkon činnosti, ke které je třeba zvláštního povolání a výkon činnosti upravené zvláštním předpisem. Jinou činnost než výše uvedenou nemůže soud zakázat, např. návštěvy poutí.

Jako alternativní trest se používá v praxi velmi málo, protože k takovému použití musí být splněny velmi specifické podmínky, častěji se používá jako trest vedlejší, vedle jiného druhu trestu.

Propadnutí věci

Účelem trestu propadnutí věci je zneškodnit věc, která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestné činnosti, ztížit pachateli podmínky pro další potencionální páčání trestné činnosti nebo mu odejmout prospěch z jeho protiprávního činu.

Tento trest lze uložit buď samostatně, za splnění podmínek §56 TZ nebo současně s jiným druhem trestu.

Zákon přesně stanoví, které věci lze odsouzenému odejmout a tento okruh nemůže soudce dále rozšířit. Věc, která má být pachateli zabavena musí být ve výroku rozsudku přesně a konkrétně označena tak, aby při výkonu rozhodnutí nemohla být zaměněna s jinou věcí a aby bylo jasně vymezeno, na co se propadnutí vztahuje, současně musí v době vyhlašování rozsudku existovat, být dosažitelná a náležet pachateli, náleží-li pachateli jen spoluvlastnický podíl, lze pouze tento prohlásit za propadlý.

Podle §56 TZ lze trest propadnutí věci samostatně uložit pokud to trestní zákon ve své zvláštní části dovoluje, a jestliže vzhledem ke spáchanému trestného činu a možnostem nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení

účelu trestu není třeba. Důležitým kritériem pro posouzení, zda postačí samostatné uložení tohoto trestu bude hodnota věci, jenž má propadnout. Samostatně lze trest propadnutí věci uložit u trestných činů udávání padělaných a pozměněných peněz, padělání a pozměňování známek, porušování autorského práva a některých dalších.

Propadnutí majetku

Jde o přísnou sankci, která významným způsobem zasahuje do majetkové sféry odsuzovaného a jeho rodiny. Soud při ukládání tohoto druhu trestu musí obligatorně zvážit okolnosti spáchaného činu, osobu a poměry pachatele, zvláště poměry rodinné a majetkové, oprávněný zájem poškozených na náhradu škody.

Trest propadnutí majetku lze uložit buď jako trest samostatný, pokud vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a osobě pachatele není třeba uložení jiného druhu trestu k dosažení účelu trestu a je-li uveden ve zvláštní části trestního zákona, nebo ve spojení s jiným trestem za podmínek stanovených v § 51 odst.1 TZ, v tomto případě nemusí být uveden ve zvláštní části TZ.

Tento trest může postihnout buď všechny majetek, který patří pachateli nebo jen určitou, přesně vymezenou část, kterou soud určí. Z propadnutí majetku jsou ze zákona vyňaty prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený povinen podle zákona pečovat.

Dnem právní moci rozsudku, kterým byl uložen trest propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů. Vlastnické právo propadlého majetku přechází na stát.

Vyhoštění

Smyslem trestu vyhoštění je zabránit pachateli trestné činnosti, který není občanem České republiky ČR a nemá v ní ani postavení uprchlíka, v páčání další trestné činnosti na území ČR, pokud z jeho strany hrozí nebezpečí lidem, majetku nebo jinému obecnému zájmu.

Soud ve výroku rozsudku, kterým ukládá trest vyhoštění neurčuje stát, kam má být odsouzený vyhoštěn. Zpravidla se osoba vyhošťuje do státu, který si vybere, je-li tento ochotný ji přijmout nebo do svého domovského státu. Trest vyhoštění nelze uložit občanovi České republiky ani kdyby měl státní občanství i jiného státu, rozhodné je státní občanství v době rozhodování soudu o uložení trestu.

Tento trest se v praxi, na rozdíl od ostatních trestů v této části, jako trest alternativní ukládá ve větší míře.

Zákaz pobytu

Smyslem trestu zákazu pobytu je zabránit pachateli, aby se vyskytoval v prostředí, s nímž jeho trestná činnost souvisela, a které by mohlo i v budoucnosti ovlivnit nebo usnadnit páčání nových trestných činů. Nevýhodou může být porušení sociálně užitečných vazeb odsouzeného na zakázané místo.

Trestní zákon přesně specifikuje podmínky, které musí být splněny, aby soud mohl tento trest uložit.

Trest zákazu pobytu může být uložen jako trest samostatný, pokud horní hranice trestní sazby u stanoveného trestu odnětí svobody nepřesahuje tři roky, a jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

Část území, na kterou se trest zákazu vztahuje musí soudce ve výroku odsuzujícího rozsudku přesně označit způsobem nepřipouštějícím pochybnosti při výkonu trestu a umožňujícím kontrolu jeho dodržování. Pokud se odsouzený kvůli důležité osobní záležitosti musí ve vymezeném území zdržovat, potřebuje k tomu povolení od Policie ČR.

Ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti

Jde o vedlejší tresty, které nemohou být uloženy samostatně, ale jen vedle jiného trestu, z tohoto důvodu nejde o alternativní tresty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Soud je u žádného trestu neukládá obligatorně, ale jen pokud v konkrétním případě uzná, že osoba si je „nezaslouží“.

6. Závěr

Alternativní tresty lze chápat jako podanou ruku státu, který současně musí reagovat na trestnou činnost pachatele, ale na straně druhé nechce přistupovat k jeho uvěznění.

Aby trest splnil svůj účel musí být individualizován, musí následovat co nejdříve po spáchání provinění, měl by být doprovázen „odměnou“, která se musí vztahovat k požadovanému chování a současně nejpřísnější tresty musí být vyhrazeny jen pro nejzávažnější delikventní chování.

Ve vyspělých státech je vysledován vztah mezi růstem hrubého domácího produktu a mírou kriminality, s rostoucím bohatstvím vzrůstá počet kriminogenních příležitostí. Proto je v současné době hlavním úkolem justice zrychlení a zjednodušení trestního stíhání, snížení počtu uvězněných osob i nákladů na vězeňství jako celek. K plnění těchto úkolů by přispělo větší ukládání alternativních trestů, k tomu je ale potřeba zvýšit počet probačních

pracovníků, jejichž funkce je nepostradatelná při obstarávání informací, jež soud potřebuje při úvahách o uložení některého z alternativních trestů, o podmínkách jeho výkonu a při dohledu nad pachatelem tohoto trestu. Reforma systému trestů nebo alespoň změna zažitých stereotypů u soudců by měla vést k dalšímu omezení ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a k rozšíření využívání alternativních trestů, a za využití probačních pracovníků i u pachatelů částečně narušených a některých recidivistů.

Na místě jsou i úvahy o dalších nových alternativních trestech používaných v cizině, jako jsou například omezení osobní svobody (např. uvěznění o víkendech či po zaměstnání) nebo domácí vězení, jejichž zavedení u nás prozatím brzdí vysoké vstupní náklady. Další možností podpory alternativních trestů by bylo zrušení automatického trestu odnětí svobody při nesplnění uloženého alternativního trestu, ale dle úvahy soudu by mohla následovat přeměna na přísnější alternativní sankci.

Podmíněný trest odnětí svobody je vhodný jen u určitých typů osob, u jiných se lépe uplatní peněžitý trest nebo trest obecně prospěšných prací, které motivují odsouzeného více k aktivní činnosti. Dále lze doporučit ukládat tento trest spolu s určitými přiměřenými a kontrolovanými omezeními a povinnostmi, aby byla více naplněna výchovná funkce trestu.

Kladně lze hodnotit nově zavedenou možnost automaticky nepřeměňovat tento trest na nepodmíněné odsouzení, ale individuálně ho upravit, aby vliv na daného konkrétního pachatele byl co nejpozitivnější.

Do budoucna lze doporučit rozpracovat jej tak, aby nešlo pouze o „vztyčený prst“ státu pro pachatele, ale o plnohodnotný trest pro ně.

Podmíněné odsouzení s dohledem je přísnější formou podmíněného odsouzení, která zajišťuje, je-li dobře prováděna, lepší výchovný účinek.

Podmíněné odsouzení lze doporučit pro bezúhonné občany, pro které se trestný čin stal jakýmsi excesem z jejich jinak bezúhonného života. Podmíněné odsouzení s dohledem je vhodné především pro více narušené osoby, které potřebují pomoc kvalifikovaného probačního úředníka. A nakonec nepodmíněný trest odnětí svobody je vhodné ukládat velmi narušeným pachatelům trestné činnosti, u kterých je důvodný předpoklad, že jim ani podmíněné odsouzení s dohledem nepomůže.

Ohledně trestu obecně prospěšných prací by bylo vhodné provést diskuzi se zaměřením na uložení tohoto trestu jen se souhlasem pachatele, čímž by se posílila jeho výchovná role; snížení horní hranice trestní sazby u trestných činů, za něž lze uložit trest obecně prospěšných prací na tři roky, aby byl ukládán pouze za méně závažné trestné činy; snížení horní hranice tohoto trestu u mladistvých; rozšířit možnost vykonávat trest obecně prospěšných prací ve prospěch více subjektů, aby byl dostatek vhodných pracovních příležitostí pro odsouzené; posílit postavení probačních pracovníků při zajišťování institutu obecně prospěšných prací z hlediska zajištění vhodného dohledu nad pachateli a účinné pomoci jim a zavést pojištění u odsouzených, jednak za škodu kterou způsobí jednak za pracovní úrazy, které jim mohou výkonem prací vzniknout.

Peněžitý trest by bylo vhodné rozšířit o systém tzv. „denních pokut“, aby mohl být tento druh trestu ukládán i méně majetným pachatelům trestné činnosti, a umožnit při jeho nezaplacení přeměnu tohoto trestu na jiný druh alternativního trestu, tedy nejen na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Mezi laickou i odbornou veřejností je navíc vnímám jako „diskriminující“ druh trestu, protože je (a prakticky může být) ukládán jen majetnějším osobám, které jej mají z čeho zaplatit.

Ostatní druhy možných alternativních trestů, s výjimkou trestu vyhoštění, se v praxi používají velmi málo, protože k takovému použití musí být splněny velmi specifické podmínky. Častěji se používají jako tresty vedlejší, vedle jiného druhu trestu.

Úplným závěrem bych shrnula, že alternativní tresty jsou nezbytnou součástí našeho právního řádu, která přispívá ke snížení počtu osob ve věznicích a ke zmenšení počtu recidivistů ve společnosti, a která by si proto zasloužila hlubšího teoretického i praktického propracování a současně většího finančního i personálního zabezpečení k lepšímu naplnění svých funkcí.

7. Literatura

- Ročenka vězeňské služby ČR 2005, Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2006
- Výzkum institutu obecně prospěšných prací, J. Rozum, P. Kotulan, V. Hanák, Z. Karabec, M. Malinová, S. Musil, M. Scheinost, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998
- Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, J. Rozum, P. Kotulan, J. Vojtěch, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000
- Alternativní řešení trestních věcí v praxi, A. Solotář, F. Púry, P. Šámal, C. H. Beck, 2000
- Poslání a organizační struktura probační a mediační služby, Mezinárodní diskuzní fórum, 1997
- Časopisy: Trestněprávní revue
Trestní právo
České vězeňství
Justiční praxe
- Sociální práce s pachateli, J. Voňková, J. Chalupová, Leges vydavatelství, 1992
- Krátkodobé tresty odnětí svobody, Z. Karabec, S. Diblíková, R. Macháčková, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000
- Sociální ochrana, V. Černíková, V. Makariusová, Vydavatelství PA ČR? Praha 1996
- Institut dohledu u podmíněného propuštění, J. Rozum, L. Jarkovská, P. Kotulan, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004
- K problematice alternativních trestů a opatření, 1997, Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Trestní zákon – Komentář, 6. vydání, 1. díl, Šámal, Púry, Rizman, C. H. Beck 2004
- Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR, J. Rozum, P. Kotulan, J. Vojtěch, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000
- Analýza nákladů a zisků, S: Dhiri, S. Brand, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002
- O trestu a vězeňství, Oto Novotný, Československá akademie věd, 1969